Стратегія розвитку України: формування поглядів на роль і місце держави у повоєнний час

Олексій Романов
кандидат технічних наук, старший дослідник
начальник Науково-дослідного інституту воєнної розвідки
Науково-дослідний інститут воєнної розвідки
04050, вулиця Юрія Іллєнка, 81, Київ, Україна
e-mail: rolex@i.ua
ORCID: 0000-0003-0611-3260

Володимир Комаров
доктор військових наук, професор
начальник управління Науково-дослідного інституту воєнної розвідки
Науково-дослідний інститут воєнної розвідки
04050, вулиця Юрія Іллєнка, 81, Київ, Україна
e-mail: komarvlad@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2873-8261

Анотація. Обґрунтування необхідності розробки Стратегії розвитку України у повоєнний час обумовлено результатами проведеного аналізу трансформації безпекових процесів світового та регіонального рівня. Нагальним питанням сьогодення є визначення безпекового вектору України шляхом отримання гарантій воєнної безпеки у двосторонньому, багатосторонньому та/або блоковому форматах у можливих сценаріях розвитку безпекового середовища. Розроблення проекту Стратегії розвитку України у повоєнний час має стати дорожньою картою для визначення та реалізації довгострокових стратегічних цілей розвитку держави у сфері національної безпеки і оборони та інших сферах її життєдіяльності. Розробка проєкту Стратегії пропонується на основі науково-методичного підходу стратегічної логіки, викладеному у матеріалах Національного воєнного коледжу (National War College) при Національному університеті оборони США, який застосовується для розробки стратегічних документів держави, у тому числі, Стратегії національної безпеки США.

Розроблена Стратегія розвитку України у повоєнний час як керівний документ надасть змогу сформулювати стратегічні погляди на роль і місце України у глобальному безпековому середовищі, реалізацію національних інтересів України як глобальну політичну мету, конкретні завдання відповідним суб'єктам для їх досягнення, визначити потрібні обсяги ресурсного забезпечення та терміни виконання завдань, а також оцінити витрати (ризики), що пов'язані з реалізацією Стратегії.

Метою реалізації Стратегії розвитку України у повоєнний час є послідовне наближення української нації до такого гарантованого рівня безпеки та рівня життя, при якому забезпечується значне зниження впливу дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх факторів у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства.

Ключові слова: гарантії воєнної безпеки, глобальне безпекове середовище, російсько-українська війна, стратегія розвитку України.

Вступ (Introduction)

Третій рік триває повномасштабна збройна агресія російської федерації (рф) проти України, що є свідченням того, що встановлений після Другої світової війни глобальний світоустрій знищується через ревізіоністські дії авторитарного путінського режиму та антизахідної коаліції (росія-Китай-Північна Корея-Іран).

В умовах негативної трансформації безпекового середовища глобального та регіонального рівнів зростає актуальність вирішення питання щодо ролі і місця України у

архітектурі безпеки, яка складатиметься у повоєнний час, першочергових та подальших кроків у всіх сферах життєдіяльності держави та закріплення відповідних рішень у стратегічних довгострокових документах, які визначають її подальший розвиток на перспективу.

Актуальність статті обумовлена необхідністю розгляду питання формування поглядів та стратегічних цілей України на роль і місце у повоєнному безпековому середовищі, можливих шляхів їх реалізації та викладення у проекті Стратегії розвитку України у повоєнний час.

Огляд літератури (Literature review)

Проведений аналіз свідчить, що на теперішній час відбулась та відбувається помітна трансформація поглядів провідних країн-членів НАТО на глобальні та регіональні загрози, що спричинені російським вторгненням в Україну, і призвело до перегляду власних стратегічних документів з питань національної безпеки [4, 6, 11].

Країни Східної та Північної Європи активніше почали перебудовувати власну державну політику у сфері національної безпеки, оскільки рф відкрито демонструє прагнення повернути їх в зону свого геополітичного впливу. Оцінюючи загрозу з боку рф, Польща бачить її через призму наступального воєнного потенціалу рф та деструктивної гібридної діяльності [9]. Критично важливим фактором для Польщі залишається регіональна співпраця з країнами, яким загрожує небезпека з боку рф. Це стосується, насамперед, Литви, Латвії та Естонії, які трансформують власні довгострокові документи щодо національної безпеки і оборони [12, 15, 25].

Суттєвим наслідком російської агресії проти України стало приєднання Фінляндії до НАТО як повноправного члена, що дало їй змогу гарантувати власну безпеку, стримування від потенційної російської агресії та посилити географічну присутність НАТО в ключових регіонах, переважно в Балтійському морі, Арктиці і навколо Санкт-Петербурга [5, 7]. Також, вступ Швеції до НАТО є глибокою трансформацію її зовнішньої політики і політики безпеки [17], який знаменує собою поворотний момент не лише для Швеції, але й для всього Скандинавського регіону, зміцнюючи та посилюючи архітектуру безпеки Арктичного і Балтійського регіонів.

У інформаційному просторі з’являються публікації авторитетних дослідницьких центрів “RAND Corporation”, “Hudson Institute”, “Atlantic Council”, “CSIS”, “RUSI” та ін., в яких викладене бачення стратегії США щодо росії після завершення російсько-української війни, інтереси США в Європі та в світі, а також можливі сценарії формування можливого повоєнного майбутнього для усіх сторін та побудови нового безпекового середовища.

Викладене вище спонукає до вирішення нагального завдання – розробки системи поглядів на роль і місце України у повоєнному глобальному безпековому середовищі, відновленню від наслідків російської агресії та формування планів розвитку всіх сфер життєдіяльності на середню та довгу перспективу. Реалізація цього завдання можлива шляхом розробки Стратегії розвитку України у повоєнний час із врахуванням існуючого набутку провідних держав світу, а також негативного та позитивного досвіду формування і реалізації чинних національних стратегічних документів, які регламентують життєдіяльність та розвиток нашої держави у всіх сферах. Проведений аналіз чинних національних стратегічних документів, а саме, Стратегії національної безпеки України [3] та розроблених на її основі низки документів свідчить, що вони опрацьовувалися у 2020-2021 роках до повномасштабної агресії росії (термін дії деяких з них спливає у 2025 році), і не враховують реальних умов, в яких зараз знаходиться держава, та наслідків російсько-української війни у всіх сферах, а також проблемних питань безпекового характеру і повоєнного відновлення та розвитку.

Методологічна основа (Methodological Framework)

На даний час існує декілька підходів до формування стратегічних документів, які можуть бути застосовані до визначення основних напрямів подальшого розвитку країн. Одним з них

є сценарне планування, яке є елементом стратегічної логіки та зосереджується на прогнозуванні та передбаченні як моделях аналізу [2].

Завдяки внеску провідних аналітичних інституцій і окремих авторів, сценарії і сценарне планування як інструмент для прийняття рішень в умовах невизначеності поступово стали використовуватися ширше. Існуючі підходи і методи мають принципову різницю та поділяються на два напрямки: перший напрямок – інтуїтивний і базується на творчому підході до роздумів про альтернативне майбутнє, інший – на формальному підході, що ґрунтується на моделюванні та суб'єктивній імовірнісній оцінці майбутнього (метод Дельфі, аналіз перехресного впливу, аналіз впливу тенденцій та ін.) [19 – 21].

За результатами проведеного аналізу існуючого науково-методичного апарату для розробки проєкту Стратегії розвитку України у повоєнний час пропонується використовувати механізм, який викладений у [25]. Він має чітку послідовність дій, структуру та зміст, його дієвість підтверджується застосуванням для розробки та оновлення Стратегії національної безпеки США, яке відбувається з приходом до влади нового Президента США.

Незважаючи на той факт, що російсько-українська війна ще не завершена, питання розробки проєкту Стратегії є дуже актуальним і своєчасним. Потрібно вже на сьогоднішній час закладати у проєкти стратегічних документів повоєнного розвитку України ключові аспекти питань ролі і місця України у глобальному безпековому середовищі, національної безпеки і оборони з отриманням гарантій воєнної безпеки на основі прозорого та зрозумілого механізму, відновлення та сталого розвитку економіки, сільського господарства, демографічного потенціалу, науки і освіти, критичної інфраструктури, транспорту, енергетичної сфери та ін.

Розробка проєкту Стратегії розвитку України у повоєнний час, на основі науково-методичного апарату, запропонованому у [25], передбачає реалізацію п'яти основних етапів, назва та наповнення яких пропонується нижче.

На *першому етапі* здійснюється оцінка стратегічної ситуації (глобального безпекового середовища). Для визначення ролі і місця України у глобальному безпековому середовищі у повоєнний час потрібно провести всебічний аналіз всієї наявної інформації, а саме: можливі сценарії завершення російсько-української війни; найбільш ефективні стратегії завершення війни [24]; фактори, ризики та загрози, які впливають на стан, зміни та подальший розвиток безпекового середовища глобального та регіонального рівнів і воєнно-стратегічної обстановки довкола України; суб'єктів та механізму надання ними гарантій воєнної безпеки Україні у повоєнний час та багато іншого. У [1] проведений аналіз можливих сценаріїв завершення російсько-української війни, але зміни безпекового середовища глобального та регіонального рівнів створюють умови для їх уточнення відповідно ситуації [6, 8, 18].

Враховуючи викладене вище, в процесі оцінки стратегічної ситуації потрібно визначити позиції нашої держави в світі на основі аналізу геореалій та варіантів альтернативного майбутнього, а саме: визначення сильних та слабких позицій України на момент завершення російсько-української війни з точки зору геополітики, геоекономіки, геостратегії; стан, в якому залишилася Україна по завершенні російсько-української війни (національна безпека і оборона, економіка, демографія, освіта та наука, промисловість, сільське господарство, критична інфраструктура, транспортна мережа тощо); стан та оцінка політико-дипломатичної діяльності, участь (членство) у відповідних блоках (організаціях), двосторонніх безпекових угодах щодо надання гарантій воєнної безпеки, перспективи можливого партнерства з іншими країнами (у тому числі Глобального Півдня), окреслення союзників і партнерів на основі існуючого безпекового середовища глобального та регіонального рівнів; стан справ щодо набуття повноправного членства України у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору, переосмислення ролі України та Заходу у світі для побудови нового формату відносин та комунікація внеску України та Заходу в глобальну світову безпеку, існуючі проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення і багато ін.

Отримана таким чином об'єктивна оцінка поточного стану України у всіх сферах і буде початком руху до визначеної кінцевої мети, яку формуватиме Стратегія.

Таким чином, оцінка стратегічної ситуації, яка є результатом першого етапу, дає змогу перейти до *другого етапу* – визначення та формулювання кінцевої (глобальної) мети (стану всіх сфер держави), яку має досягти Україна на визначений (довгостроковий) термін шляхом реалізації Стратегії.

Реалізація кінцевої мети Стратегії повинна вирішувати низку існуючих проблем, у тому числі довоєнних, а також пов'язаних з подоланням наслідків ведення бойових дій під час відсічі збройної агресії росії на території України та їх впливом на економіку та суспільство, а саме:

трансформація результату майбутньої військової перемоги над ворогом у вирішення гуманітарних, демографічних, економічних, інтелектуальних, енергетичних та інших проблем;

корупція, неефективне державне управління, політичний інфантилізм, патерналізм у суспільстві, відновлення довіри народу до влади та її інститутів, соціальне та майнове розшарування суспільства, відновлення здатності держави самостійно вирішувати власні політичні, економічні та соціальні проблеми тощо;

необхідність фундаментального перезавантаження всієї системи державного управління, переформатування під умови сьогодення та повоєнного відновлення моделі економічного розвитку та соціальної політики, створення сприятливих умов для ефективної інвестиційної діяльності у повоєнний час;

відсутність чітко визначеної національної ідеї, метою якої є єднання українського суспільства з урахуванням його соціального й майнового розшарування, мовного і релігійного питань та консолідація у могутню націю, а також збереження історичної ідентичності українців в умовах постійної загрози з боку росії та викликів інших недружніх країн;

ролі і місця України у новій структурі глобального безпекового середовища у повоєнний час, побудови нового формату відносин між Україною та США і ЄС, внеску України в глобальну світову безпеку як майбутнього східного флангу НАТО.

Враховуючи викладене вище, одним з варіантів визначення *кінцевої (глобальної) мети може бути – забезпечення послідовного наближення української нації до такого гарантованого рівня безпеки та рівня життя, при якому значно знижується вплив дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх факторів у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства.*

Досягнення глобальної мети здійснюється через визначення і реалізацію національних інтересів України та механізмів їх забезпечення, а також своєчасне та ефективне виявлення та протидію загрозам національним інтересам.

Пропонується національні інтереси визначати за трирівневою шкалою, яка обумовлює обсяг зусиль та ресурсів, що потрібно витратити, а також рівень прийнятного ризику для їх захисту або просування, а саме:

життєвоважливі інтереси – заради захисту (просування) яких держава готова нести майже будь-які витрати і йти на майже будь-який ризик, в тому числі розпочинати війну або піддаватися значному ризику;

важливі інтереси – бездіяльність стосовно яких може призвести до ослаблення держави; негативні наслідки нездатності їх захистити або просувати повинні бути ретельно збалансовані з витратами (ризиками), що виникають;

периферійні інтереси – є бажаними, але будуть реалізованими лише в тому випадку, якщо пов'язані з ними витрати (ризики) будуть обмеженими.

При визначенні національних інтересів слід враховувати, що збройна агресія росії проти України остаточно зруйнувала систему міжнародної безпеки та європейської стабільності; у середньостроковій перспективі світ розвиватиметься у так званому вакуумі безпеки, спричиненому порушенням росією усіх міжнародних безпекових договорів, руйнуванням системи стратегічної стабільності, а також дискредитацією глобальної та регіональної систем колективної безпеки; створення антизахідної коаліції "Китай-росія-Іран-КНДР" є тригером для перегляду існуючого та формування нового світового устрою; у найближчій перспективі

Європа залишатиметься одним з найбільш конфліктних регіонів, оскільки експансіоністська політика росії щодо країн Європи будуватиметься за допомогою інструментів енергетичного шантажу, провокуванням криз (екологічних, техногенних, продовольчих, гуманітарних, міграційних тощо), інфільтрацією проросійських сил у політичне середовище країн ЄС, пропаганди тощо.

Враховуючи, що загроза від росії буде постійною, для її нейтралізації потрібно багатопланове стримування, яке передбачатиме: жорстку санкційну політику; політичну та дипломатичну ізоляцію; запобігання спробам дестабілізації ситуації в Україні; нейтралізацію зовнішньополітичних можливостей росії щодо компрометації України у світі та впливу через своїх проксі; побудова архітектури безпеки регіонального рівня як стримуючого фактору, що гарантує Україні стабільний обсяг ресурсів, необхідних для відбиття агресії в майбутньому та/або нанесення їй максимальної шкоди, яка б перевищила будь–які можливі вигоди від нападу; формування альтернативного російському наративу та просування справжнього образу України. Також потрібно враховувати можливий негативний вплив антизахідної коаліції "Китай-росія-Іран-КНДР" на подальший розвиток та повоєнне відновлення України.

Вплив зближення України з країнам НАТО та ЄС внаслідок російського вторгнення і членство в них не прирікає на повне підпорядкування волі партнерів. Певна залежність України від країн Заходу звужуватиме простір для маневру у відповідних питаннях, але довгостроковим інтересом України буде зменшення такої залежності і пов'язаними з цим обмежень, формування свого власного потенціалу і становлення як сильної держави, інтегрованої у західні структури, але із цілком широкими рамками дій у вирішенні зовнішньополітичних питань відповідно до національних інтересів.

Також, буде ефективним використання принципу формування малих ситуативних партнерств, що надасть змогу адаптивно та оперативно реагувати на змінну політичну кон'юнктуру при вирішенні конкретних завдань.

Одним з основних результатів реалізації національних інтересів повинно бути втілення амбітного плану щодо регіонального лідерства України як форпосту східного флангу НАТО у геополітичному протистоянні з росією та антизахідною коаліцією. Переконливими аргументами цього твердження є: наявність боєздатних Збройних Сил України, озброєних сучасним західним озброєнням та військовою технікою; освічене, працьовите, свідоме, мотивоване населення; суттєвий економічний потенціал; наявність транзитної інфраструктури (участь у Середньому шляху (Китай, Центральна Азія, Європа) та Транскаспійському міжнародному транспортному коридорі (Грузія, Азербайджан, Туреччина, Казахстан); наявність шляхів виходу у Світовий океан; великий обсяг сільськогосподарських земель; наявність стратегічної сировини (корисних копалин), які забезпечують розвиток критичних технологій у Європі та світі тощо.

Конкретними завданнями реалізації національних інтересів (як варіант) у всіх сферах життєдіяльності держави (політичній, військовій, економічній та ін.) можуть бути:

визначення джерел та структури гарантій воєнної безпеки України (на двосторонній та багатосторонній основі та/або у блоковому статусі). При цьому слід враховувати, що відновлення регіональної системи безпеки на основі існуючих регіональних форматів, а саме, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Бухарестської дев'ятки, Вишеградської групи, Люблінського трикутника, Організації за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), Організації Чорноморського економічного співробітництва, Веймарського трикутника тощо – не є ефективним в сучасних умовах;

незмінний курс України на вступ до ЄС та НАТО в умовах утворення нової світової та регіональної архітектури безпеки та побудова нових дієвих безпекових механізмів. При цьому, потребує ретельного опрацювання питання забезпечення безпеки на час, необхідний для вступу України до НАТО, та/або взагалі інший шлях забезпечення безпеки, зокрема, закріплення гарантій воєнної безпеки провідними ядерними державами та/або двосторонні (багатосторонні) угоди між країнами-партнерами щодо надання гарантій воєнної безпеки;

активна участь у побудові Балто-Чорноморського поясу у складі Великої Британії, Польщі, країн Балтії та України, союзу країн Тримор'я для реалізації спільної позиції у політичній, безпековій (військовій), економічній, енергетичній, технологічній та інформаційній сферах та багатократного посилення американоцентричної моделі світового порядку;

реалізація сучасних моделей розвитку та відновлення України у повоєнний час, створення сприятливих умов для привабливого інвестиційного клімату, відновлення та подальший розвиток сільського господарства, промисловості, критичної інфраструктури, енергетичної сфери та ін. шляхом розробки та реалізації відповідних державних програм з потрібними обсягами ресурсного забезпечення;

інші завдання, які відповідають визначеним сферам життєдіяльності держави.

Таким чином, після формулювання глобальної мети та визначення конкретних завдань, необхідних для її досягнення, здійснюється перехід до *третього етапу* – визначення (розробка) засобів (ресурсів і можливостей) для досягнення глобальної мети.

У [25] засоби складаються з трьох компонентів: елементи влади, інститути (актори) та інструменти влади.

Елементи влади забезпечують основу для побудови та підтримки влади держави (структура державного управління). Не існує загальноприйнятого переліку цих елементів (він визначається у кожній країні окремо), найважливішим є не точний склад елементів влади, а визнання того, що засоби досягнення глобальної мети базуються на цих елементах влади - тобто здатність державного (недержавного) суб'єкта перетворювати елементи влади на конкретні можливості, які можуть бути використані для досягнення глобальної мети.

Інститути (актори) (виконавча, судова та законодавча гілки влади) володіють елементами влади від імені держави.

Основними інструментами (ресурсами) влади є дипломатичні (diplomatic), інформаційні (informational), військові (military) та економічні (economic) (DIME). Кожен з цих інструментів складається з відповідного переліку можливостей. Тому для досягнення стратегічної мети головним є завдання правильно визначити, яка комбінація цих можливостей найкраще підходить для вирішення поточної ситуації, яка склалася.

Застосування визначених вище засобів здійснюється для реалізації (підтримки) основних довгострокових поглядів держави, насамперед, у сферах національної і воєнної безпеки.

У сфері національної безпеки основними є погляди щодо (варіант): довгострокового бачення безпекового середовища глобального та регіонального рівнів, визначення зовнішніх та внутрішніх загроз; основних засад розвитку українського суспільства; визначення глобальних пріоритетів розвитку держави; перетворення існуючого стану держави у бажаний стан – який збереже, захищає та/або просуває, усуває загрозу національним інтересам порівняно з існуючим станом; чітких довгострокових завдань та напрямів діяльності державних інститутів та інструментів влади (DIME та ін.) для досягнення цілей, які захищають або просувають національні інтереси; подальший розвиток розвідувального співтовариства України та інші.

Адекватність визначених основних поглядів у сфері національної безпеки поточному та перспективному стану безпекового середовища глобального та регіонального рівня досягається в результаті тісного зв'язку (кореляцією) між національними інтересами, що перебувають під загрозою, метою, яка переслідується для забезпечення (просування, захисту) цих інтересів, і конкретними довгостроковими завданнями, які стосуються загроз та/або можливостей для досягнення мети, таким чином захищаючи (просуваючи) національні інтереси.

У сфері воєнної безпеки основними є погляди щодо (варіант): визначення завдань воєнної безпеки як складової частини національної безпеки держави; трансформація оцінки безпекового середовища глобального та регіонального рівнів на аспекти воєнної безпеки України; визначення загроз воєнній безпеці держави, аналіз силового поля потенційних суб'єктів небезпеки (сфери, форми, способи і масштаб можливого впливу на воєнну безпеку

України); розробка можливих сценаріїв застосування Сил оборони України у середньо- та довгостроковій перспективі; визначення концептуальних засад побудови системи воєнної безпеки держави (модель організації; побудова інтегрованої системи воєнної безпеки; управління війною (конфронтацією) нижче порога початку збройного протистояння; застосування нової моделі оборонно-промислового комплексу України); визначення та обґрунтування пріоритетів у сфері воєнної безпеки держави та механізмів (шляхів) їх реалізації; конкретні завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва, а також побудови сучасного оборонно-промислового комплексу; чітке обґрунтування потрібних обсягів ресурсів на реалізацію запланованих завдань (заходів) та джерел їх надходження у визначені терміни; визначення чітких і прозорих механізмів контролю реалізованих заходів, коригування за результатами контролю подальших планів розвитку, оцінки обсягів витрачених ресурсів та оцінювання можливих ризиків стосовно не виконання запланованих у відповідні терміни заходів, коригування планів на найближчу та середньострокову перспективу (зворотній зв'язок).

У інших сферах життєдіяльності держави запропонований механізм працює аналогічним чином.

Після визначення на третьому етапі засобів досягнення цілі, що відповідає на питання – "чим?", пропонується перейти до *четвертого етапу* – розробка способів використання засобів для досягнення цілей, що відповідає на питання – "як?".

Для використання обраних засобів потрібно вирішити: по-перше, який підхід є найбільш прийнятним (перелік підходів наведений у [25])?; по-друге, які способи дій (наведені у [25]) в межах обраного підходу є найбільш прийнятними?; по-третє, які інструменти найкраще підходять для досягнення мети і які інститути (актори) потрібно використовувати?; по-четверте, як потрібно керувати обраними інструментами для досягнення визначеної мети? При цьому, треба враховувати, що інститути (актори) не є інструментами. Інститути (актори) користуються інструментами влади, переслідуючи мету та її конкретні завдання. Це поняття є основним у зв'язках між засобами та способами.

Відповідь на викладені вище чотири запитання дає змогу визначити спосіб використання засобів для досягнення цілей (варіант) через розробку (уточнення) відповідними центральними органами виконавчої влади конкретних стратегічних цілей у всіх сферах життєдіяльності (функціонування) держави для досягнення кінцевої (глобальної) мети, які визначають пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики. Стратегічні цілі і пріоритети реалізації державної політики викладені у чинних керівних документах, які спрямовані на формування державної політики у відповідних сферах, але потребують суттєвого коригування та внесення змін у структуру та зміст. Це пов'язано з тим, що вони розроблялися та затверджувалися у період 2020-2021 років та не містять в собі принципових змін зовнішнього та внутрішнього безпекового середовища, пов'язаного з повномасштабною збройною агресією росії проти України, а деякі з них втрачають чинність у 2025 році.

Наявність розроблених (уточнених) конкретних стратегічних цілей у всіх сферах життєдіяльності (функціонування) держави дає змогу визначати завдання діяльності усіх інститутів і інструментів державної влади. На основі визначених (уточнених) пріоритетів формування зовнішньої та внутрішньої політики формулюються першочергові завдання міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у всіх сферах життєдіяльності держави. Формування конкретних завдань повинно відповідати меті реалізації Стратегії розвитку України у повоєнний час та її складових та вони повинні бути прописані у цільових програмах за сферами функціонування держави та забезпечені відповідними ресурсами для їх виконання у визначені терміни.

Після розробки способів використання засобів для досягнення цілей на *п'ятому етапі* здійснюється оцінка витрат (ризиків), а іншими словами оцінювання ефективності виконання конкретних завдань та заходів у визначених сферах і у відповідні терміни (етапи).

Для оцінки ефективності виконання завдань та реалізації заходів критерієм оцінювання доцільно обрати обсяг ресурсів, потрібних для досягнення потрібного рівня безпеки держави

у відповідній сфері. Ресурси доцільно розглядати у трьох категоріях: життя, фінансові ресурси, обладнання, час; політичні витрати (втрати) та альтернативні витрати (втрати). Додатково до визначених доцільно розраховувати вартість бездіяльності.

Виконані завдання (вжиті заходи) певним (визначеним, обмеженим) обсягом ресурсів повинні забезпечувати захищеність держави від загроз у відповідній сфері на рівні, що деструктивно не впливає на сталий розвиток держави, тобто інститути і інструменти державної влади повинні нейтралізовувати загрози до прийнятного (достатнього) рівня, при якому не порушується сталий розвиток держави.

Запропонований підхід оцінки витрат (ризиків) являє собою послідовне виконання відповідних процедур, спрямованих на отримання необхідної інформації щодо загроз різних сфер, їх характеристик та визначення ефективності комплексного застосування військових та невійськових сил і засобів, з яких формується інтегрований потенціал протидії виявленій загрозі. Початковою процедурою є моніторинг загроз з наступним оцінюванням їх рівня, характеру, складових та показників прояву. Наступною процедурою обране прогнозування деструктивного впливу виявлених загроз на стан захищеності держави у відповідних сферах. Пошук внутрішніх резервів (ресурсів) підвищення ефективності протидії загрозам у всіх сферах пропонується вести у напрямку уточнення джерел загроз, для чого доцільно впровадити комплексне оцінювання їх рівня та характеру. Для оцінювання достатнього рівня нейтралізації загроз на обраний момент прогнозування та потрібного переліку дій і необхідних для їх забезпечення ресурсів використовуються відповідні обчислювальні процедури. Зворотнім зв’язком є ефективність вжитих заходів – співставлення витрачених ресурсів та цінності отриманих результатів. Зворотній зв'язок потрібний для корекції заходів, що вживаються у відповідних сферах у визначений часовий проміжок (квартал, щорічно, кожні три-п’ять років тощо).

На етапі оцінки витрат (ризиків), також потрібно оцінювати дві групи ризиків: перша – ризики для реалізації Стратегії та ризики від реалізації Стратегії. Ризики першої групи – це події, дії, заходи тощо, які можуть спричинити невдачу реалізації Стратегії, вони можуть виникати під час змін поточної (прогнозованої) ситуації (цільової поведінки). Ризики другої групи – це додаткові загрози або небажані наслідки, викликані впровадженням Стратегії.

Крім ризиків, на цьому етапі потрібно постійно оцінювати загальну життєздатність Стратегії, яка може здійснюватися за показниками: придатність (чи буде захищати або просувати національні інтереси), здійсненність (чи представляє розроблена Стратегія раціональний шлях до досягнення глобальної мети, чи достатні засоби відповідного типу для її досягнення), бажаність (чи варте досягнення мети, того що коштуватиме її досягнення), прийнятність (відповідність національним цінностям, інтересам), стійкість (витрачання певного обсягу ресурсів довгий час для досягнення мети).

Висновок (Conclusion)

Таким чином, запропонований варіант побудови проєкту Стратегії розвитку України у повоєнний час є принциповим та основоположним стратегічним документом щодо організації діяльності державної влади для системного відновлення та розбудови держави у довгостроковій перспективі після закінчення російсько-української війни. Він включатиме питання формування поглядів та стратегічних цілей України у середній і далекій перспективі та можливих шляхів їх реалізації.

Реалізація основних завдань Стратегії спрямована на:

1. Переосмислення ролі України та Заходу у світі для побудови нового формату відносин та комунікація внеску України в глобальну світову безпеку.
2. Набуття повноправного членства України у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.
3. Набуття Україною економічних та військових спроможностей для отримання статусу регіонального лідера та гаранта загальноєвропейської безпеки на східному фланзі НАТО.

4. Відновлення України після завершення російсько-української війни для подолання руйнівних наслідків ведення бойових дій у всіх сферах життєдіяльності держави.

5. Вирішення системних довоєнних проблем українського суспільства.

6. Визначення, обґрунтування та впровадження національної ідеї у свідомість українського народу для формування могутньої нації.

7. Забезпечення державою гарантованого рівня безпеки та гідного рівня життя української нації.

Рекомендації (Recommendations)

Матеріали, викладені у статті, стануть у нагоді фахівцям з державного управління, розробникам нормативно-правових актів, довгострокових системоутворюючих документів у всіх сферах життєдіяльності нашої Держави, викладачам, аспірантам та студентам вищих навчальних закладів за цим профілем.

Використані джерела (References)

1. Буданов, К. О., Зайцев, В. В., Романов, О. М., & Комаров, В. С. (2023). Можливі сценарії завершення російсько-української війни. Роль і місце України в повоєнному устрої на глобальному та регіональному рівнях. *Наука і оборона, 3*, 10–15.
2. *Планування сценаріїв. Інструмент військового стратега двадцять першого століття*. https://www.airuniversity.af.edu/Wild-Blue-Yonder/Article-Display/Article/2161592/scenario-planning-for-the-twenty-first-century-military-strategist/
3. Президент України. (2020). *Стратегія національної безпеки України "Безпека людини – безпека країни". (392/2020).*
4. *A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy.* https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74cb2de5274a3cb286738d/national-security-strategy.pdf
5. A Strong and Committed Finland. (2023). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165044/Programme-of-Prime-Minister-Petteri-Orpos-Government-20062023.pdf?sequence=4&isAllowed=y
6. Congresswoman Jane Harman, chair Ambassador Eric Edelman, vice chair General John M. Keane, Thomas G. Mahnken, Mara Rudman, Mariah Sixkiller, Alissa Starzak, Roger Zakheim. (2024). *Commission on the National Defense Strategy.* (2024, 29 Jul.). https://www.rand.org/nsrd/projects/NDS-commission.html.
7. *Government's Defence Report of the Finnish government*. (2021). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163407/VN_2021_80.pdf?sequence=4&isAllowed=y
8. *Gustav Gressel. Ukraine's survival: Three scenarios for the war in 2024.* (2024, 31 Jan.). https://ecfr.eu/article/ukraines-survival-three-scenarios-for-the-war-in-2024/
9. *Integrated Country Strategy Poland. (*2022, 13 Jun.). https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/07/ICS_EUR_Poland_Public.pdf
10. *Integrated Review Refresh 2023 Responding to a more contested and volatile world.* Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of His Majesty. (2023, March). https://www.gov.uk/government/publications/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world
11. *National Defence Strategy of The United States of America.* https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1183514.pdf
12. *National Security Concept of Estonia*. (2023). https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf)

13. *National Security Strategy of the Republic of Poland.* (2020). https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf.
14. *National Security Strategy*. Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany. (2023). https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-Executive-Summary-EN.pdf
15. Lithuania's Total Defense Review By Dalia Bankauskaite and Deividas Šlekys. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_10-2/prism_10-2_54-77_Bankauskaite-Slekys.pdf?ver=yCSzV0mxPhea2goEgQiXLA%3d%3d
16. Luke Coffey, Peter Rough. (2024). *A Strategy of Courage: The Next Phase of the Russia-Ukraine War*. (2024, 11 Apr.). Hudson Institute. https://www.hudson.org/defense-strategy/strategy-courage-next-phase-russia-ukraine-war-peter-rough-luke-coffey
17. Main elements of the Government bill Totalförsvaret 2021–2025 Total defence 2021–2025. https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassader/nederlanderna-haag/documents/government-bill-totalforsvaret-20212025.pdf
18. Michael Mazza. (2023). *Three Scenarios for Ukraine's Future and the Implications for Taiwan.* Global Taiwan Institute. https://globaltaiwan.org/2023/06/three-scenarios-for-ukraines-future-and-the-implications-for-taiwan/
19. Paulo Carvalho. (2023). *Scenarios: Learning and Acting From the Future Part 1: A Blueprint of the History of Scenarios.* (2023, 3 Dec.). https://www.ifforesight.com/post/scenarios-learning-and-acting-from-the-future-part-1-a-blueprint-of-the-history-of-scenarios
20. Paulo Carvalho. (2023). *Scenarios: Learning and Acting From the Future Part 2*. (2023, 25 Dec). https://www.ifforesight.com/post/scenarios-learning-and-acting-from-the-future-part-2-the-key-dimensions-of-scenarios
21. Paulo Carvalho. (2023). *Scenarios: Learning and Acting From the Future Part 3: Three Schools of Scenario Planning.* (2023, 25 Dec.). https://www.ifforesight.com/post/scenarios-learning-and-acting-from-the-future-part-3-three-schools-of-scenario-planning
22. Steven Heffington, Adam Oler, David Tretler. (2019). *A National Security Strategy Primer.* https://nwc.ndu.edu/Portals/71/Documents/Publications/NWC-Primer-FINAL_for%20Web.pdf?ver=HOH30gam-KOdUOM2RFoHRA%3D%3D
23. Swedish Defence Commission's report on security policy. (2023). https://www.regeringen.se/contentassets/de808e940116476d8252160c58b78bb7/sammandrag-pa-engelska-av-allvarstid-ds-202319.pdf
24. Henrik Larsen (2024). *Political and military realities in the russia-ukraine war.* (2024, 14 Febr.). https://peacediplomacy.org/2024/02/14/political-and-military-realities-in-the-russia-ukraine-war.
25. *The National Security Concept of the Republic of Latvia.* https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/NDK_ENG_final.pdf